

KARAMANOĞLU I. İBRAHİM'İN SALTANATININ İLK YILLARI*

Elizabeth A. ZACHARIADOU

Çev. M. Akif ERDOĞRU

Küçük Asya ile Batı Avrupa arasındaki ticarî münasebetler, Ortaçağ'ın sonlarında ve özellikle de 1291'den sonra Papa'nın kâfirlerle yani Akka'dan hıristiyanları kovmuş olan Mısır ve Suriye Memluk sultanıyla ticaret yaşağını koyduğu zaman yoğun idi. Diğer taraftan, aynı tarihî devirde, Küçük Asya, zengin Tebriz şehri başkent yapan ve milletlerarası ticaretin gelişmesini teşvik eden İran Moğolları'nın yani İlhanlılar'ın idaresi altında idi. Küçük Asya'nın güney kıyıları liman şehirleri, Antalya ve Alanya (*Kandeloro*), Silifke (*Seleukia*), Kızkalesi (*Korykos*) ve bu zamanda hepsinden ziyade Ayas (*Laiazzo*) hususi önem kazandı. İtalya'dan tacirler, esasen Cenova ve Venedik'den, Güney Fransa'dan özellikle Nimes, Marsilya ve Montpellier'den ve başka yerlerden tacirler, ticarî malları mübadele etmek ve İran ve Çin'e kadar Orta Asya içlerine seyahat etmek amacıyla bu sahil limanlarına sık sık uğradılar.

Büyük Levant ticaret tarihçisi Heyd tarafından, İç Asya'nın girişi olarak tanımlanan Ayas, kralları Moğollar'ın vassalı ve aynı zamanda Kıbrıs Krallığı ve genel olarak Latin Avrupa Devletleri'yle yakın arkadaşlığı bulunan hıristiyan bir devlet olan Kilikya Ermeni Krallığı'na tabiydi.¹ Ayas'da ondördüncü yüzyılın ikinci yarısında gelişen ticaret, *Zibaldone da Canal* olarak bilinen ticaret elkitabında tarif edilmiştir. Bu şehrin pazarlarında çok lüks mallar bulunmaktaydı: ipek, inci, gümüş ve altın, vernikli eşyalar, egzotik tıbbî otlar, sarı sabır, kafur, günlük, mercan, insanı etkileyecek şekilde çeşitli baharatlar v.s.. Ticaret elkitabının meçhul yazarı, sadece Ayas'da Ermeni liman idarecilerinin, sık sık mahallî ölçülerin hacmini değiştirerek, bu kirli tuzaklarıyla yabancı tacirlerin zarar görmesine sebebiyet vermelerinden

* Makalenin İngilizce adı "The Early Years of Ibrahim I. Karamanoğlu" olup, *The Sweet Land of Cyprus, Papers Given at the Twenty-Fifth Jubilee Spring Symposium of Byzantine Studies, Birmingham, March 1991*, Nicosia 1993, ss. 147-156'dan Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu çeviri yayınlamama müsaade ettikleri için Prof. Dr. Elizabeth A. Zachariadou hanımefendiye, *The Sweet Land of Cyprus'un* editörleri Birmingham Üniversitesi Bizans, Osmanlı ve Modern Grek Çalışmaları Merkezi'nden Prof. Dr. Antony Bryer'e ve Kıbrıs Araştırma Merkezi'nden Dr. G. Georgallides'e teşekkür etmek benim için zevkli bir görevdir.

¹ W. Heyd, *Histoire du Commerce du Levant au Moyen-Age*, Leipzig, 1886, II, ss. 72-92

şikayetçiydi.² Yaklaşık on beş yıl sonra, Kıbrıs'da kurulmuş Bardi şirketinin mümessili Francesco Balducci Pegolotti, Ayas'ın çok çeşitli ticarî mallar sunan zengin bir antrepo olduğunu teyit ederek, şirketinin ticarî imtiyazlarını burada emniyet altına aldığını ilave etmektedir. Pegolotti, aynı zamanda, Ayas'ın önemini, Anadolu Moğol valilerinin ikametgahı olan Sivas'dan geçen ve Tebriz'e giden kervan yolunun hareket noktası olarak belirtir.³ Kıbrıs Krallığı, Kilikya Ermenistanı'yla yakın münasebet içinde idi ve aynı zamanda sıkı ticarî ilişkilerde bulunmaktaydı. Kıbrıslılar, diğer malların yanısıra, Avrupa silahlarını, Moğollar'a sattılar.⁴

O yıllarda Küçük Asya nüfusunun çok büyük bir kısmı Türk olup, bunlar Moğol idaresine çok sert bir şekilde mukavemet ediyorlardı. Türkler'in bu mukavemeti birtakım beyliklerin veya emîrliklerin kurulmasına sebep oldu. Moğollar'ın yeni kurulmuş bu beyliklerle olan münasebetleri umumiyetle düşmanca idi. Türk emîrleri faaliyetleriyle bağımsızlık kazanmaya çalışırken, Moğollar Anadolu'yu denetimleri altında tutmaya çalışıyorlardı.⁵ Moğollar ondördüncü yüzyılın başlangıcından beri resmen İslâmiyet'i kabul etmelerine rağmen, Küçük Asya'nın hıristiyan devletleriyle, yani Bizans İmparatorluğu, Trabzon İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı'yla, dostane münasebetlerini muhafaza ettiler. Buna mukabil, Türk devletlerinin beyleri, bu hıristiyan devletlere düşman idi ve bunlar üzerine hücumlar tertip ediyorlardı; bu beyler, hıristiyan ülkeleri fethetmeye ve netice olarak kendi topraklarını sürekli genişletmesine müsaade eden *cihad'a* tam bağlı dindar müslümanlar olarak görünmeye çalışıyorlardı. Moğollar, muharip Türkler'i sindirmek için, defalarca seferler tertip ettiler, ama, zalimane tedbirlerine rağmen, Türkler'i denetim altına almaya muvaffak olamadılar. Bu şartlar altında, Küçük Asya'nın güney kıyası, Kıbrıs Krallığı'yla, onüçüncü yüzyıl sonlarında Anadolu yaylalarından Akdeniz sahillerine inmeye başlamış olan o bölgenin Türkler'i arasında, husumet bölgesi haline geldi.⁶ Ayrıca, Kilikya Ermeni Krallığı, Türk hücumlarının hedefi haline geldi.

Bu güney sahilleri denetim altında tutmaya çalışan üç Türk devleti vardı. İki

² *Zibaldone da Canal, manoscritto mercantile del sec. XIV*, ed. F. C. Lane, Th. E. Marston, O. Ore, Venedik, 1967, ss. 61-65, 108-110.

³ Francesco Balducci Pegolotti, *La Pratica della Mercatura*, yay. A. Evans, Cambridge, Mass., 1936, ss. 28-29, 59-63.

⁴ A. P. Martínez, "Some Notes on the Il-Hanid Army", *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, 6, 1986-1988, ss. 185-186.

⁵ Bu konu üzerine bak. P. Wittek, *The Rise of the Ottoman Empire*, Londra, 1938; Ş. Tekin, "XIV üncü yüzyılda yazılmış gazilik tarikası gaziliğin yolları adlı bir eski Anadolu türkçesi metni ve gaza/cihad kavramları hakkında", *Journal of Turkish Studies*, 13, 1989, ss. 139-63; Barbara Flemming, *Landschaftsgeschichte von Pamphylien, Pisidien und Lykien im Spätmittelalter*, Wiesbaden, 1964, ss. 34-66.

⁶ Türklerle kâr sağlayan bu bölgenin coğrafi özellikleri üzerine bak. B. D. Shaw, "Bandit Highlands and Lowland Peace: the Mountains of Isauria-Cilicia", *Journal of Economic and Social History of Orient*, 33, 1990, ss. 199-233, 237-270.

küçük Teke beyliği; Kıbrıslılar'ın *Tekkeh*⁷ olarak bildikleri bu Teke beyi, Antalya'ya sahip olmak için çok çabalyordu. İkincisi, Moğol imparatorluğuyla Akdeniz'i birbirine bağlayan önemli bir yol üzerinde yerleşmiş bulunan *état routier* Hamit idi. Üçüncüsü de şüphesiz en önemli devlet, Küçük Asya'nın en eski ve en güçlü devletlerinden biri olan Karaman beyliği idi.⁸ Atalarının Selçuklular olduğunu iddia eden Karaman beyleri, evvelâ, Selçuklular'ın eski başşehri Konya'yı zabtetmeye çalıştılar. Ondördüncü yüzyılın ikinci yarısında, Teke ve Hamit beyliklerinin önemi azaldı. Sadece Karaman beyliği, Moğollara mukavemet edebildi ve *cihad* örtüsü bahanesiyle, komşusu hristiyanların topraklarına hücumlar yaparak Akdeniz kıyısına doğru genişledi. Böylece Karaman beyliği, Küçük Asya'nın diğer muasır Türk devletleri arasında nüfuz kazandı ve aynı zamanda askerî faaliyetlerinden dolayı bir zenginlik elde etti. Osmanlı beyliğinin rakip bir devleti olarak uzun süre kaldı ve Küçük Asya üzerindeki Osmanlı üstünlüğünü reddetti. Karamanoğulları, diğer muasır Türk beyleri gibi, kendilerinin ve askerlerin zabtettiği her türlü ganimetten, buyrukları altında bulunan halk ve ülkelerden istifade etme politikasını tatbik ettiler. Mamafih, Karaman beyliği, o yıllardaki Türk devletlerinin hususiyeti olan harp ekonomisine ek olarak, bir de ananevî bir ekonomi tatbik etmişti.⁹ Karamanoğulları, iyi kurulmuş pazarların mevcut olduğu eski Selçuk merkezi Konya ve onun çevresini elinde tuttuğundan dolayı, sanatta ve hatta lüks madde ticaretinde tecrübeli önemli sayıda tebaaya sahipti. Karaman beyliğiyle Osmanlı beyliği arasındaki temel fark bu idi; Osmanlı beyliği, önce vaki olan uzun harpler neticesinde kaynakları tamamen kurumuş olan fethedilmiş hristiyan toprakları üzerinde kurulmuştu.

Karaman ve Kıbrıs arasındaki mücadele, onüçüncü yüzyıl sonunda, kral II. Henry'nin Alanya'ya asker çıkardığı zamanda, Karamanoğulları'nın bunu geri püskürtmesiyle, açıkça başlamıştır. 1360'da Kıbrıslılar Kızkalesi'ni, müteakip yıl da Antalya'yı zabtettiler. 1448'e kadar Kızkalesi'ni ellerinde tuttular, ama, Antalya'yı yirmi yıldan daha fazla ellerinde tutamadılar.¹⁰ Hristiyanlar arasındaki ihtilaflar, Türkler'in işini kolaylaştırdı. 1384 civarında, Venedikliler, Cenovalılar'ı, Kıbrıs'a

⁷ G. Moravcsik, *Byzantinoturcica, II*, Berlin, 1958, s. 303.

⁸ Teke ve Hamit beylikleri üzerine bak. Barbara Flemming, dipnot 5; F. Sümer ve X. de Planhol, *Encyclopedia of Islam, second edition*, madde, Karaman-oghulları ve Hamit; Karaman beyliği üzerine yine bak. Ş. Tekindağ, *İslam Ansiklopedisi*, madde: Karamanlılar; Cl. Cahen, "Quelques mots sur Şikari", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 70, 1978, ss. 53-64.

⁹ E. A. Zachariadou, "S'enrichir en Asie Mineure au XIVeme siècle", *Hommes et Richesses dans l'Empire Byzantin, II*, Paris 1991, ss. 215-224.

¹⁰ E. A. Zachariadou, *Trade and Crusade, Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın*, Venedik, 1983, s. 66-67; Flemming, *Landschaftsgeschichte*, ss. 88-90.

hücum etmiş olan Türkler'i, muhtemelen Karaman Türkleri'ni kışkırtmakla itham ettiler.¹¹

Karamanoğulları'nın cihat yaptığı ikinci hıristiyan devlet, Kilikya Ermeni Krallığı, Moğollar'ın gözde vassal bir devleti idi. Karamanoğulları Moğollar'a karşı kendilerini müdafaa etmek için hem Moğollar'ın hem de Kıbrıslılar'ın meşhur düşmanı olan Mısır Memlukleri'yle, dostane münasebetler kurdular. Bu münasebetler, ilk defa 1322'de, Karaman beyi I. İbrahim'in, Memluklardan yana Kilikya Ermeni Krallığı'na Moğollar'la müttefikten hücum ettiği zaman ilk defa tehlikeye girdi.

Memluk devletiyle Moğol devleti ittifakı ilk bakışta umulmadık bir olayı ilk defa ortaya çıkardı, çünkü, Ayn Calut'da Moğollar'ın Memluklar'a mağlup olduğu 1260 yılından beri, bu iki devlet arasında derin husumet mevcuttu.¹² Bu ittifak, hemen belirteceğim gibi, İlhanlı hükümdarı tarafından bozulmamış, fakat Moğol devletinin meşhur askerî komutanlarından biri olan Anadolu'nun Moğol komutanı Çoban oğlu Demirtaş'ın politikasından kaynaklanmıştı.¹³

1322 Aralık'ında yazılmış ve sırasıyla Tolus ve Rheims başpiskoposlukları'na gönderilmiş papalığa ait iki mektup, bu senenin hadiseleri hakkında tafsilatlı malumat vermektedir. Papa, bu durumu, yazışmalardan ve Kilikya Ermeni Kralı'nın gönderdiği bir elçiden öğrenmiştir. Birinci mektupta, geçen yıl boyunca üç kere, komşu kafirlerce bu ülkenin (Kilikya'yı) istila edildiği anlatılmaktadır. Önce, Moğol valisi Demirtaş otuz bin atlı ve çok sayıda yaya askerle yirmi beş gün süren bir akın yapmıştır (*Tartarus Damordas... magnus et potens inter Tartaros*). Bunu, Kilikya'yı daha çok tahrip eden Karaman ve Türkmen beylerinin akınları takip etmiştir (*Haramanus, Turcomanorum dominus*). Nihayet, Mısır sultanı Kilikya'ya hücum etmiş ve Ayas'ı zabtetmiştir. İkinci mektupta, önemli bir açıklama bulunmaktadır. Üç müslüman bey üç ayrı yönden Kilikya'ya hücum etti ve hücumların birbirine yakın olması sadece bir tesadüf değil, ama bir ittifakın neticesiydi. Papa, Memluk taarruzlarına karşı Ermenileri destekleyen ve yaklaşık bir yüzyıldır Ermeniler'le dost olan Moğollar'ın, Karaman beyiyle yaptığı gibi, Memluk sultanıyla bir ittifak yapmasından dolayı üzülmüştür. Karaman beyi, hücumlarını, Demirtaş'ın planlarına göre ve onun denetimi altında yapmıştır. Papa, aynı zamanda, müslümanların Demirtaş'a yeni peygamber Muhammed olarak (*secundus a Sarracenis dicitur Machometus*) hürmet

¹¹ R. Cessi, "Venezia e i Regni di Napoli e Sicilia nell' ultimo trentennio del secolo XIV", *Archivio Storico per la Sicilia Orientale*, 7/III, 1911, s. 328.

¹² J. J. Saunders, "The Mongol Defeat at Ain Jalut and the restoration of the Greek Empire", in: *Muslim and Mongols, Essays on Medieval Asia*, yay. G. W. Rice, Canterbury, 1977, ss. 67-76; yine, J. Masson Smith, "Ayn Jalut: Mamluk Success or Mongol Failure", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 44, 1984, ss. 307-45.

¹³ Bu Moğol valisinin ismi Timurtaş değildir. Muasır Bizans kaynakları ve Papa'nun mektupları onun Demirtaş veya Demartaş olarak telaffuz edildiğini göstermektedir. Bak. G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, II, s. 297

ettiklerini ve Ermeniler'in gün be gün Demirtaş'ın ülkelerine yapacağı korkunç hücumu beklediklerini hatırlatmaktadır. Bütün bu felaketselere ilave olarak, Memluk sultanı Kıbrıs Adası'na bir sefer düşünüyordu, çünkü Kıbrıs kralı II. Henry, birçok kişiyi, kafirlerin ellerinden kurtarmak için Ayas'a gemiler sevk ederek müdahale etmişti.¹⁴

O mektuplarda kayıtlı bazı hadiseler zaten bilinmektedir, ancak bunları birbirine bağlı hadiseler olarak gördüğümüzde daha anlaşılır hale gelir. Ayas, 1322 baharında, çok muhtemel 15 Nisan'da Memluklar tarafından fethedildi.¹⁵ Muhtasar bir Türk vekayinamesi, Demirtaş'ın Sis vilayeti (*Misis, Mopsouestia*) üzerine 1322 Şubat ayıyla başlayan Hicri 721 yılında vukubulan bir istilasını zikretmekte ve böylece Papa'nın mektuplarını teyit etmektedir.¹⁶ Ayas'ı zabt etmek amacıyla yapılan askerî tatbikatlara Karamanoğlu'nun iştirakı, yeni zaferlerini muasır bir hükümdara bildiren bir mektubunda (*fethiname*) Memluk sultanı tarafından da kaydedilmiştir.¹⁷ Ne Papa ne de Memluk sultanı Karamanoğlu'nun ismini zikreder. Mamafih, biz, bir *Türk Takvimi'ne* göre bu kişinin bu zaman civarında Demirtaş'la yakın münasebetler içinde olan I. İbrahim olduğunu sanmaktayız.¹⁸ Demirtaş'ın Türk beyleriyle münasebetleri çok düşmanca idi, ama Karamanoğulları'na karşı nisbeten yumuşak ve dostane idi. Demirtaş'ın bütün politikasını anlamak için bazı açıklamalara ihtiyaç vardır.

Moğollar'ın idaresi altındaki Küçük Asya, isyan etmeye çok meyil gösteren bir eyaletti. Önce, itaat ettirilmiş Rum Selçuk Devleti ve sonra burada kurulmuş Türk beylikleri, Moğol hakimiyetine mukavemet etmiştir.¹⁹ Bu şartlar altında, Anadolu Moğol valileri bağımsız davranmaya ve hatta Tebriz'den ayrılma temayülleri

¹⁴ Aug. Coulon, Jean XXII (1316-1334), *Letters secretes et curiales du Pape, relatives a la France, extraites des Registres du Vatican*, Paris, II, col. 198-213, nrs. 1571 ve 1572. Tarih hakkında bak. Col. 207, not. 11. 1572 nr. üzerine yine bk. Raynaldi, *Annales Ecclesiastici Caesaris S. R. E. Card, Baronii*, XXIV, 1880, 181-184 (kısmi yayın).

¹⁵ M. R. de Mas-Latrie, *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi Ière partie, Chronique d'Amadi*, Paris 1891, s. 400; yine G. Hill, *A History of Cyprus, II*, Cambridge, 1962, s. 277; Kilikya Manastırının birinde istinsah edilmiş bir Ermeni kolofonu, Avedis K. Sanjian'da, *Colophons of Armenian Manuscripts, 1301-1480, A Source for Middle Eastern History*, Cambridge, Mass., 1969, ss. 64-65.

¹⁶ O. Turan, *Istanbul'un fethinden önce yazılmış tarihî takvimler*, Ankara, 1954, s. 71.

¹⁷ M. Canard, "Les relations entre les Mérenides et les Mamelouks au XIVe siècle", *Anneles de l'Institut d'Etudes Orientales*, 5, 1939-1941, ss. 53-54.

¹⁸ Atsız, "Hicri 858 yılına ait Takvim", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 4, 1975, ss. 245-248, nr. 65.

¹⁹ Irène Beldiceanu-Steinherr, "Notes pour l'histoire d'Alaşehir (Philadelphia) au XIV siècle", *Philadelphie at autres Etudes, Byzantina Sorbonensia* 4, Paris, 1984, ss. 22-29, 34-45, yine H. Inalcık, "The Questions of the Emergence of the Ottoman State", *International Journal of Turkish Studies*, 2, 1981-82, s. 74.

göstermeye başladılar.²⁰ Belki de bu valiler, sadece İlhanlı talimatlarını tatbik etmekle Türkler'in idare edilemeyeceklerini ve şartların ayrı bir Anadolu devletinin kurulmasını uygun olduğunu anladılar.

Bu durum, Demirtaş'ın idaresi zamanında daha da berraklaşmıştır. Ben durumla ilgili bilinenleri özetledim. İslam kaynakları, Demirtaş'ın kendi politikasını tatbik etmeye başladığını ileri sürmektedir. O, dinî müsamahasızlık tutumunu benimsemiş ve muhtemelen bu sebepten dolayı, Anadolu sakinleri tarafından, Papa mektubuyla da teyit ettiği gibi, yeni bir peygamber olarak görülmüştür.²¹ Dinî müsamahasızlık, o zamanda hıristiyanlarla iyi münasebetleri muhafaza etmiş olan Moğollar'ın politikası değildi.²² Ayrıca, Tebriz'in politikasının aksine, Demirtaş düşman Memluk devletiyle iyi münasebetlere başlamıştır. Demirtaş'ın babası Çoban, oğlunun üstüne bir sefer yapmış ve onu yakalayıp İlhanlı hükümdarının huzuruna getirmiştir. Affedilen ve Anadolu'ya tekrar tayin edilen Demirtaş, bir kaç yıl sonra tekrar isyan etmiş ve mağlup olmuş, neticede 1328'de kendisini idam eden Memluklar'a iltica etmek mecburiyetinde kalmıştır.²³ İslam kaynakları, bu hadiselerin kronolojisi hakkında çok sarih değildir. Papalığa ait iki mektupta mevcut malumat kesin olarak 1322 yılına yerleştirebileceğimiz Demirtaş'ın ilk isyanını zikretmektedir. Böylece, Demirtaş'ın Memluk işbirliğiyle Kilikya Ermenistan'ı üzerine yaptığı hücum, kendisinin verdiği isyankar bir karardır.

Küçük Asya'da Demirtaş'ın dinî politikası, muhtemelen çoğunu idam ettirdiği muasırı Türk beyleri gibi, çok dindar bir müslüman olarak görünmek istemesinden kaynaklanmaktadır. O, Kilikya Ermeni Krallığı'na hücum etmekle, *cihad*'i başarılı bir şekilde icra ettiğini göstermiştir. Böylece, o, bu faaliyetiyle, Türk nüfusunun desteğini

²⁰ Yine Carole Hillenbrand, *Encyclopedia of Islam, second edition*, madde Mu'in al-Din Suleyman Parwana.

²¹ Sp.Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*, Los Angeles-Londra, 1971, ss. 224-5; Ocak 1327'de İstanbul patrikliğinin yayınladığı bir belge, Demirtaş isyanından dolayı Orta Anadolu'da hüküm süren kargaşadan olduğu kadar, Demirtaş'ın dinî müsamahasızlığından da kaynaklanmıştır: H. Hunger- O. Kresten, *Registrum Patriarchatus Constantinopolitani*, I, Viyana 1981, s. 542-44; yine bak. P. Wittek, *Das Fürstentum Menteshe*, *Istanbul Mitteilungen*, 2, İstanbul, 1934, s. 63.

²² K. E. Lupprian, *Die Beziehungen der Päpste zu islamischen und mongolischen Herrchern in 13. Jahrhundert anhand ihres Briefwechsels*, *Studi e Testi* 291, Vatican City 1981; yine G. Fedalto, *La Chiesa Latina in Oriente*, I, Verona, 1973, ss. 471-476; İlhanlılarla Bizans arasındaki münasebetler hakkında bak. Angeliki Laiou, *Constantinople and the Latins, The Foreign Policy of Andronicus II, 1282-1328*, Cambridge, Mass., 1972, ss. 175-177.

²³ B. Spuler, *Die Mongolen in Iran*, Berlin 1968³, ss.121-7; O. Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye*, İstanbul, 1971, ss. 645-650; İ. H. Uzunçarşılı, "Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş", *Belleter*, 31/124, 1967, ss. 601-646; özellikle 622-646 sayfalar; F. Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara, 1969, ss. 85-92.

kazanmayı düşünmüş ve Türk beylerini tesirsiz hale getirerek Anadolu'da kendi devletini kurmayı düşünmüş olabilir. Memluk sultanıyla uzlaşmasında, Demirtaş'a, muhtemelen arabulucu olarak rol oynamış olan İbrahim Bey yardım etmiştir. Daha 1318-1319 yıllarında, Karaman sülalesinden bir kişi Tarsus havalisini mahvetmiş ve yağma etmişti.²⁴ Muhtemelen bu kişi, Memluk sultanı adına hutbe okuduğunu ve sikke kestirdiğini bildirmek üzere bir elçiyi Kahire'ye göndermiş olan I. İbrahim idi; yani, İbrahim açık olarak Moğol tabiiyetini reddederken, Memluk tahakkümünü kabul etmişti.²⁵ Görünüşe göre bu olaydan rahatsız olan Demirtaş, Karamanoğulları'nı Konya'dan kovmuş, ama az sonra, İlhanî politikasını gözardı edip ve kendi politikasını uygulamaya karar vererek, 1322 yılındaki müşterek askerî tatbikatla gösterildiği gibi, Karamanoğulları'yla sulh etmiştir.²⁶

Memluk sultanı al-Nasır seleflerinin mükerreren hücum ettiği Kilikya Ermenistanı'na karşı bir ittifakı kabul etmeye kesinlikle hazırды. Görünüşte, İlhanîler'le münasebetlerini iyileştirmek ihtiyacındaydı ve Ayas'ın zabtı yılında Tebriz'e bir elçi gönderdi.²⁷ Nasır'ın saltanatı halkın menfaatine yapılan bayındırlık işleri için muazzam masrafların yapıldığı ve israfın çokca olduğu dönem olarak kendini göstermektedir. Bu ağır harcamalar ülkesinin fakirleşmesine sebep olmuştur.²⁸ Askerlerini memnun etmek için Ayas'da toplanan zenginliği ele geçirmek Sultan için kolay bir çare idi. Aynı zamanda, Ayas eğer tahrip edilir ona boyun eğerse ve Batı Avrupalı tacirler papanın ticaret yasağını gözardı etmeye mecbur olabilirler ve Mısır ve Suriye limanlarını kendi ticarî mübadeleleri için yeniden kullanabilirlerdi.

* * * * *

Parisinus Graecus 781 kodeksini ihtiva eden ve Karamanoğlu İbrahim'le ilgili bir not, çok muhtemel, aynı yılın hadiseleriyle alakalıdır. Bu el yazması, John Chrysostomos Kilisesi papazının vaazlarını içermektedir ve 939 yılında istinsah edilmiştir.²⁹ Birkaç asır sonra yaşamış bir kişi, 298. varakın üzerine, varakın üst kenarından başlayan ve sağ tarafına değin devam eden bir not yazmıştır. O, Karaman'ın oğlu, yani Karamanoğlu İbrahim'e ait iki hadiseyi kaydetmiştir. Bu

²⁴ "Chronique du Royaume de la Petite Arménia par le connétable Sempad", *Recueil des Historiens des Croisades. Documents Arméniens*, Académie des Inscriptions et Belles Lettres, I, Paris, 1869, s. 666.

²⁵ İ. H. Uzunçarşılı, *Anadolu beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu devletleri*, Ankara 1969, s. 9.

²⁶ Cl. Huart, *Les Saints des Dervishes Tourneurs*, II, Paris, 1922, s. 414.

²⁷ D. Little, "Notes on Aitamiş, a Mongol Mamluk", *Die Islamische Welt zwischen Mittelalter und Neuzeit, Festschrift für H. Roemer zum 65. Geburtstag*, yay. U. Haarmann- P. Bachman, Beyrut, 1979, ss. 387-401.

²⁸ P. K. Hitti, *History of the Arabs from the Earliest Times to the Present*, London, 1960, ss. 680-681.

²⁹ H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, I, Paris, 1886, s. 145.

beyliğin tarihi hakkındaki bilgimiz yeterli idiyse de, kısa ve önemsiz olduğundan, bu not dikkat çekmeğe layık değildir; ama, tarihî bilgimiz bilakis bir hayli karmaşık olduğundan onu incelemeye değer. Bu iki hadise İbrahim'in Konya'da beylik payesine yükselmesi ve kardeşinin üzerine askerî bir yürüyüş yapmasıdır. Bu askerî yürüyüş 'ilk' olarak nitelendirilmiştir; böylece en azından ikinci bir askerî yürüyüşün olduğunu farzedebiliriz.

Metin: *Tou Karamanou heos o epraimes egemen eis sto Konoion amiras menoi Feurarioio 13, etous 656. Proti anafora tou epige eis ton adelton tou apano meni Martoion, to Kairiakoi imera.*

İmla tashihiinden sonra: *Tou Karamanou uiou ho İpraimes egenen eis sto Komon amiras meni Febrouario 13 etous 656. Prote anafora tou epege eis ton adelfon tou apano menii Martion 18, to Keriake hemera. Keriake biçimi, yani Kuriake lehçeden dolayıdır. Çevirisi: Karamanoğlu İbrahim 676 yılının (aşağıya bak) Şubat ayı'nın 13'ünde Konya'da bey oldu. Mart ayı'nın 18'inde, bir Pazar günü, ilk defa, erkek kardeşinin üzerine yürüdü.*

Notun sadeliği, yazarının gözüne çok önemli gelen hadiseleri kaydetmek isteyen muasır bir kişi olduğunu ima etmektedir. Çok sayıda imla hatasının gösterdiği gibi, *fora* yerine *anafora* kelimesinin yanlış kullanımı, *Meni Martion* yerine *Meni Martion*'un çekim halinin yanlış kullanımı ve *Ten Keriake emera* yerine *to Keriake emera* ve harf-i tarifin yanlış cinsiyeti, yazarının iyi bir Grek dili bilgisine sahip olmadığını gösterir. Benzer özellikli birçok Grekçe notlar, yanlışlar ve makbul olmayan ifade tarzlarıyla dolu olarak saklanmıştır. Mamafih, harf-i tarifin yanlış kullanımı bizim bir tahmin yapmamıza müsaade etmektedir. Mevcut notun yazarı Grek asıllı biri değil ama dini eğitimlerinin bir parçası olarak birazcık Grekçe öğrenmiş, onbeşinci yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da yaşadıkları açıkça bilinen Türk asıllı anadili Türkçe olan Grek Ortodoks dininden birisidir.³⁰ *Epege eis ton adelfon tou epano* ifadesi bu tahmini destekleyebilir: bu bir Grek ifadesi değildir ve bu ifade Türkçe "kardeşinin üzerine gitti" demektir.

Çok yazık ki notun anonim yazarı bize sarıh malumat vermemektedir. Bir Hıristiyan olduğundan dolayı "İbrahim 13 Şubat'da Konya'da bey oldu"yu yazarak kendi dininin kronolojik sistemini kullanmıştır, ama o, açıkça Anno Mundi yılı yazdığı zaman bir yanlışlık yapmıştır. Çok kesin olarak ilk sayı, ζ, Karaman'ın tarihi dönemine çok uygun gelen bin yıllık bir süre, 6.000'dir; ama ikinci sayı, η, sekizdir ve

³⁰ Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism*, s. 453-454; yine Hıristiyan konar göçerler, Iréne Beldiceanu-Steinherr- N. Beldiceanu, "Deux villes de l'Anatolie Préottomane Develi et Qarahisar déaprès des documents inédits", *Revue des Etudes Islamiques*, 39, 1971, s. 367, not 1; yine, Türkçe isimli Hıristiyanlar için bak. R. C. Jennigs, "Zimmis (non-Muslims) in Early 17th Century Ottoman Judicial Records (the Sharia Court of Anatolian Kayseri)", *Journal of Economic and Social History of Orient*, 21, 1978, ss. 225-293.

onu takip eden son sayı da 5, altıdır. Ayrıca, ortadaki sekiz sayısının bir anlamı yoktur ve yazarın hem kelimelerde hem de sayılarda imla olarak yanlışlıklar yaptığını göstermektedir. Mamafih, yazar şüphesiz doğru olan bin yıllık bir süre için aynı rakamı kullanmış olduğundan dolayı, son altı rakamının doğru olması mümkün gözükmemektedir.

İkinci hadisenin, yani İbrahim'in erkek kardeşi üzerine yürütmesini, yazar, yılını söylemeksizin, 18 Mart Pazar günü vukubulduğunu yazmıştır. Not çok basit bir şekilde yazıldığından dolayı, iki hadisenin kısa bir zaman içinde olduğu, hadiselerin silsilesi ilk bakışta görünmemesine rağmen, ileri sürülebilir. Karaman beyliğini idare etmiş olan iki İbrahim vardı: ilki, ondördüncü yüzyılın ilk kısmında, bilinmeyen tarihler arasında, ve ikincisi de 1423'den 1464 yılına kadar hüküm sürmüş olanıdır. Notta ne İbrahim'in babasının ismi ne de erkek kardeşinin ismi zikredilmiştir. El yazısı çok itinasız olduğundan dolayı notu tarihlemek için bir ölçüt olarak kullanılamaz. Hadiseleri tarihlemeye yardım eden tek unsur 18 Mart'a tekabül eden Pazar günüdür. Belki bir de sondaki 6 sayısı, 6'yla biten Anno Mundi'deki bir yılı ima ediyordur.

Not, çok muhtemel ki, II. İbrahim'le değil I. İbrahimle ilgilidir. II. İbrahim'in Karaman beyliğini idare etmeye başladığı sıradaki vaziyet oldukça iyi bilinir. Babası Mehmed Bey 9 Şubat 1423'de Antalya surlarının dışında öldürülmüş, yerine erkek kardeşi Ali halef olmuştur. Ali'nin idaresi çok kısa sürmüş ve hemen sonra, herhalde ertesi yılın 13 Şubat'ından önce, II. İbrahim Karaman beyi olmuştur.³¹

Buna mukabil, I. İbrahim'im kronolojisinin yeniden incelenmesi, notla İbrahim arasında irtibat kurmamıza müsaade etmektedir. I. İbrahim'in kardeşi ve 1314'den beri Konya'da oturan Karaman beyi Yahşi 1317-1318'de öldü. Eski bir *Takvim*'i kullanan Osmanlı tarihçisi Neşri'ye göre Yahşi'nin yerine erkek kardeşi Süleyman geçmiştir. Ertesi yıl İbrahim Kahire'ye Memluk sultanın hakimiyetini tanıdığını bildiren bir elçi göndermiştir. İbrahim'in böyle yapmış olması çok muhtemeldir, çünkü kendisi bir şekilde Karaman beyi ve Konya hakimi olmuştur. 18 Mart 1319 yılı bir Pazar'a rastgelirken, 1318 yılı Anno Mundi'de 6'yla biten bir yıla, 6826 yılına tekabül etmektedir. Ayrıca biz, İbrahim'in 13 Şubat 1318'de Konya emiri olduğunu ve ertesi yıl kim olduğunu bilmediğimiz erkek kardeşi üzerine bir sefere çıktığını tahmin etmekteyiz. Mamafih, İbrahim'in Konya'daki ilk idaresi çok kısa sürmüştür, çünkü daha evvel belirttiğimiz gibi, Mısır'la olan münasebetlerinden rahatsız olan Demirtaş, İbrahim'i kovmuştur. 1322 seferini takip eden yılda, diğer bir Karamanoğlu'nun, Musa'nın Konya'da hüküm sürdüğünü görüyoruz; o, da Demirtaş tarafından

³¹ F. Sümer, Karaman-oghulları, El², s. 623; Flemming, *Landschaftsgeschichte*, aynı eser, ss. 121-124; İ. H. Uzunçarşılı, "Nigde'de Karamanoğlu Ali bey vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, 2, 1942, s. 69; G. Kürkman, Karaman Beyi İbrahim b. Mehmed'in 827 H. Tarihli sikkesi üzerinde tetkik, *Bülten*, 22, 1987, ss. 23-24.

kovulmuştur.³² Musa'nın yerine, Kilikya Ermenistan'ı üzerine yapılan sefere katıldıktan sonra meşhur olan I. İbrahim'in geçmiş olması çok muhtemeldir. O bu esnada adı geçen ülkenin kuzey sınırında dokuz kale fethetmişti.³³ Büyük bir ihtimalle kendisiyle kafirler üzerinde kazandığı yeni zaferi paylaştığı bu Türk'ün gücünü arttırmak isteyen Demirtaş'ın desteklemesi neticesinde İbrahim eski nüfuzunu elde etmiştir. Bunu, Çoban komutasındaki Moğol ordularının Anadolu'ya gelmesiyle neticelenen istikrarsız yıllar takip etmiştir. Çoban itaatsiz oğlunun isyanlarını bastırması ve nihayet onu Mısır'a firar etmeye mecbur bırakmıştır. Bu dönem bittiğinde ve Mağripli seyyah İbn Battuta Anadolu'yu 1331-1332'de ziyaret ettiği zaman, İbrahim, Larende'ye yerleşmiş ve Konya "krallığının başkenti" olmuştu.³⁴

³² Feridun Nafiz Uzluk, *Anadolu Selçukluları devleti tarihi III, Histoire des Seldjoukides d'Asie Mineure par un anonyme*, Ankara 1952, ss. 67-68.

³³ Canard, dipnot 17.

³⁴ H. A. R. Gibb, *The Travels of Ibn Battuta, a.d. 1325-1354*, II, Cambridge, 1962, s.432; İbn Battuta'nın Anadolu'ya seyahat tarihi hakkında bak. I. Hrbek, "The chronology of Ibn Battuta's Travels", *Archiv Orientalni*, 30, 1962, ss. 409-486, özellikle s. 461.